

Rauchensteinerova knjiga spada u kategoriju knjiga „morate pročitati“

Radi se o doista jedinstvenoj knjizi koja na sveobuhvatan način obrađuje ovu temu jer se autor obilato koristio brojnim izvorima i vješto je kombinirao različite kategorije izvora

tekst: Filip Katarčić

Dugo očekivano hrvatsko izdanje monumentalne knjige austrijskoga povjesničara Manfreda Rauchensteinerja „Prvi svjetski rat i kraj Habsburške Monarhije“ konačno je pred hrvatskom čitateljskom publikom. Naime, nakon njemačkoga izdanja 2013. godine, vrlo dobrog engleskog prijevoda 2014. godine i osobnoga posjeta autora Matici hrvatskoj u Zagrebu u studenome 2016. godine, povodom stogodišnjice obilježavanja smrti cara i kralja Franje Josipa I. u izdanju Matice hrvatske u Zagrebu napravljen je prijevod njemačkoga teksta knjige na hrvatski jezik i predstavljen je u Matici u palači u Zagrebu 12. lipnja ove godine. Ova je knjiga pravi kompendij o Austro-Ugarskoj Monarhiji u Prvome svjetskom ratu: bavi se ne samo vojnim operacijama austrougarske vojske, nego i političkom, gospodarskom, društvenom i diplomatskom poviješću Monarhije od 1914. do 1918. godine. Na prvi pogled knjiga se odmah ističe svojim obujmom: sveukupno 1055 stranica, 924 stranice čistoga teksta, s popratnim kartama, skicama, bilješkama, popisom literature i kazalom. Međutim, radi se o doista jedinstvenoj knjizi koja na sveobuhvatan način obrađuje ovu temu jer se autor obilato koristio brojnim izvorima i vješto je kombinirao različite

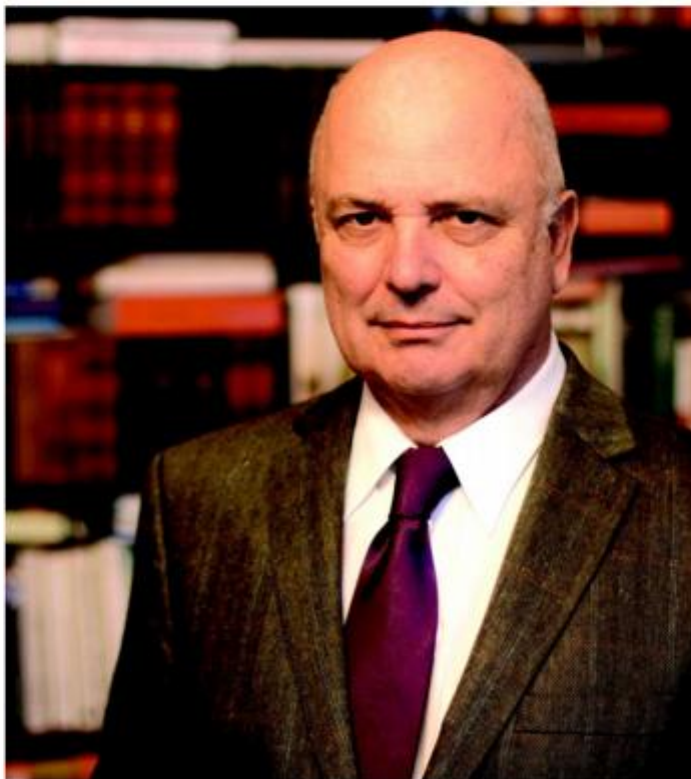
kategorije izvora s obzirom na vrijeme njihova nastanka, primjerice, memoare austrougarskih zapovjednika s izvornim vojnim izvješćima onoga vremena i klasičnom i recentnom literaturom. Tako se u pisanju ove knjige koristilo arhivsko gradivo iz nekoliko zemalja: Republike Austrije (Austrijski državni arhiv, Ratni arhiv, Opći upravni arhiv, državni arhiv u Klagenfur-

tu itd.), Savezne Republike Njemačke, Velike Britanije, Češke Republike, Mađarske, Švicarske, pa čak i Albanije, čime su mnogi dokumenti i gradivo, dosad nedostupni istraživačima, prvi put objavljeni i kontekstualizirani, s obzirom na to da je i albansko područje bilo područje ratnih djelovanja. Uz navedeno, impresivan popis od čak 722 bibliografske jedinice (knjige, članci,

zbornici) dovoljno govori o kvaliteti ove knjige.

Manfried Rauchensteiner je austrijski povjesničar i sveučilišni profesor koji predaje austrijsku povijest na Sveučilištu u Beču. Od 1992. do 2005. godine bio je ravnatelj Vojno-povijesnoga muzeja u Beču, tako da osim što izvrsno poznaje arhivsko gradivo i literaturu o temi Prvoga svjetskog rata, posjeduje i golemo znanje o „ratnome antikvaru“, odnosno naoružanju austrougarske vojske, odorama i opremi u Prvome svjetskom ratu. Rauchensteinerova bibliografija je bogata: napisao je dosad nekoliko knjiga i velik broj znanstvenih radova iz austrijske vojne povijesti, od kojih bi svakako valjalo izdvojiti njegovu knjigu „Smrt dvoglavog orla“ (Beč, 1993.) koja se opsežno bavi Austro-Ugarskom Monarhijom u Prvome svjetskom ratu. Ova knjiga, „Prvi svjetski rat i kraj Habsburške Monarhije“, stoga je prošireno, dopunjeno i elaborirano izdanje ove prve Rauchensteinerove varijante, tako da se može smatrati njegovim životnim djelom, napisanim s dvadesetogodišnjim odmakom i dopunjeno brojnim novim navodima i istraživanjima.

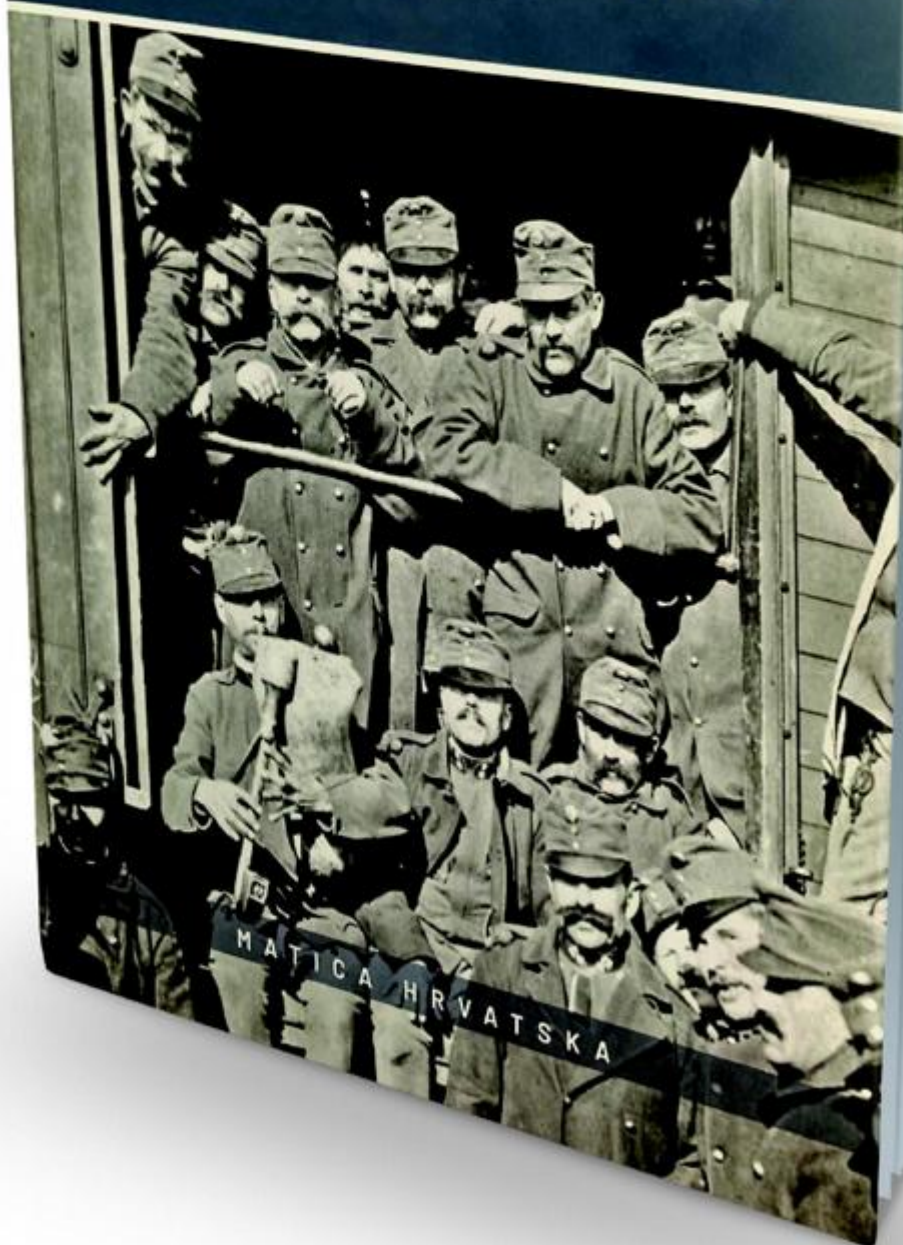
Knjiga se sastoji od 32 tematski koncipirana poglavlja (11. – 916.), Epiloga (917. – 918.), Pogovora (919. – 924.), Popisa bilješki (925. – 1000.), Zahvala i posveta (1001. – 1003.) i Popisa

Manfried Rauchensteiner je austrijski povjesničar i sveučilišni profesor

Manfried Rauchensteiner

PRVI SVJETSKI RAT I KRAJ HABSBURŠKE MONARHIJE

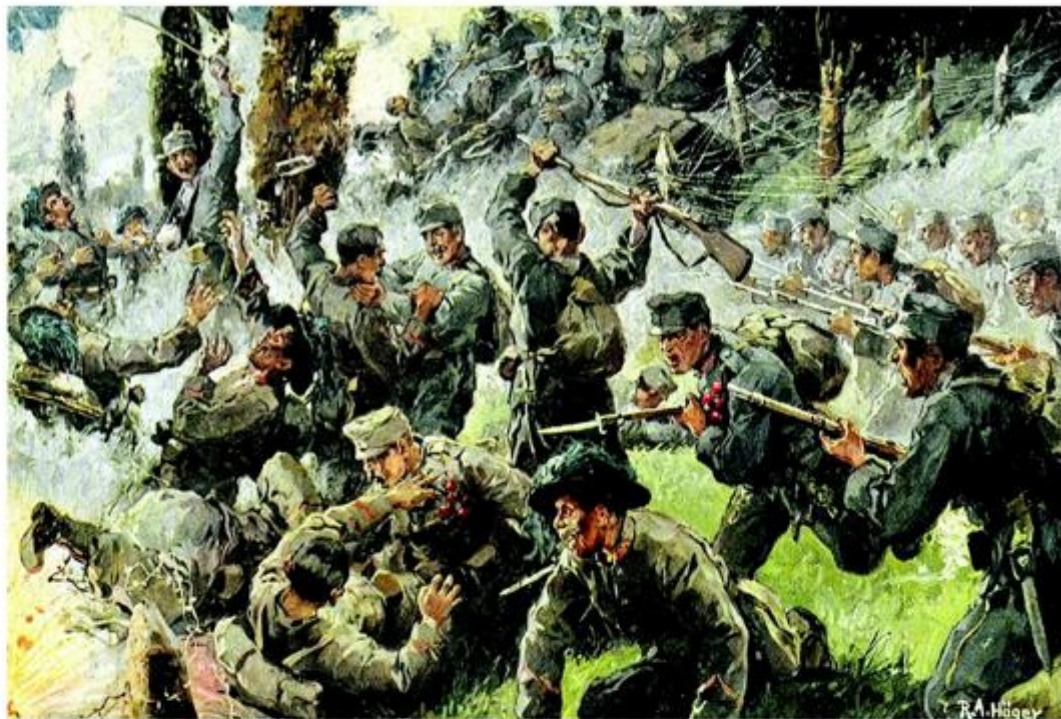
izvora i literature (1005. – 1055.). Prva su četiri poglavlja uvodna poglavlja, u kojima se opisuju prilike prije izbijanja rata kako u Monarhiji, tako i u Europi. Zanimljivo, Rauchensteiner nam pokazuje međunarodnu isprepletenost vojno-industrijskih koncerna kakva postoji i danas na primjeru Škode, u koju je bio uložen francuski kapital, osnovne organizacijske karakteristike austrougarske vojske, etnički sastav vojske s obzirom na ogromno multinacionalno carstvo kakvo je bila Austro-Ugarska Monarhija, probleme u financiranju vojske, odnose s njemačkim saveznikom i osnovne značajke doktrine preventivnoga rata koju je zagovarao načelnik glavnoga stožera, feldmaršal Conrad von Hötzendorf. Austrougarska vojska proporcionalno broju sta-

**Rauchensteine-
rova bibliogra-
fija je bogata:
napisao je
nekoliko
knjiga i velik
broj znanstve-
nih radova iz
austrijske
vojne povijesti**

novnika i veličini države imala je najmanji budžet, a još uza sve nedostatke saznajemo da je osobnim lobiranjem tadašnjega ministra rata, generala Moritza von Auffenberga, vojska mimo parlamentarne procedure naručila Škodin top mužar od 30,5 cm, najprepoznatljiviji tip naoružanja austrougarske vojske u cijelome ratu, koji se pokazao superiornim oružjem pred konkurencijom. Da Auffenberg nije lobirao, austrougarska vojska ušla bi u rat bez ovoga oružja! Od 5. do 8. poglavlja obrađuju se vojne operacije austrougarske vojske od ljeta 1914. do proljeća 1915. godine, a u 9. poglavlju Rauchensteiner obrađuje poznati problem lojalnosti čeških postrojbi austrougarske vojske. U sljedećim dvama poglavljima

priča se prebacuje na Talijansko (Jugozapadno) bojište, opisuju se prve operacije, spremnosti vojski za rat, a s obzirom na činjenicu da je Kraljevina Italija objavila rat u najgorem mogućem trenutku Austro-Ugarskoj (kada je 90 posto njezine vojske bilo angažirano na Istočnome i Balkanskome bojištu), Rauchensteiner navodi izjavu načelnika glavnoga stožera austrougarske vojske Conrada von Hötzendorfa: „Ulazak Italije u rat uzrokovat će propast Monarhije“ (353.). Na kraju, kako je i poznato, tako je i bilo: Italija je odvlačila austrougarske postrojbe, koje su već pobijedile Ruse na Istočnome bojištu 1915. godine, na Jugozapadno (Talijansko) bojište, i nakon što se vojska urušila pred općom oskudicom krajem listopada 1918. godine, u naletu je uzrokovala i raspad Monarhije. Također, ulaskom Italije u rat znatno se promijenio omjer snaga, tako da se smatralo da bez njemačke pomoći Austro-Ugarska ne može voditi rat na trima bojištima i opstati. Kako je zapovjednikom prvo 5., a zatim sočanske vojske imenovan Borojević, Rauchensteiner nam prikazuje da ni njemu osobe u vrhu austrougarske vojne hijerarhije nisu bile sklone. Naime, Borojeviću je konstantno prijetila smjena, opetovane kritike dovodile su u pitanje njegovu vojničku kompetenciju i odluku da se „elastičnom obranom“ zapravo brani svaki metar zemljišta bez popuštanja, a da ga Conrad nije uzeo u zaštitu, gotovo bi sigurno bio smijenjen s položaja pa vjerojatno ne bi ni bilo „Lava sa Soče“, odnosno tijek povijesti zasigurno bi drukčije išao da su Talijani kojim slučajem već 1915. ili najkasnije 1916. godine probili obranu i ušli u unutrašnjost Monarhije.

U 13. poglavlju „Ljetna bitka i 'Jesenska svinjarija'“ (395. – 419.) priča se ponovno seli na Istočno i Balkansko bojište, pa začuđuje da je autor samo 24 stranice ovoga poglavlja posvetio najuspješnijoj ratnoj godini Središnjih sila, 1915. godini. Osim proboja kod Kobarida na Talijanskome bojištu krajem listopada i početkom studenoga 1917. godine, 1915. godina smatra se najuspješnijom ratnom godinom austrougarske vojske.

U probouju kod Gorlice – Tarnowa, u današnjoj južnoj Poljskoj, pobijedena je ruska vojska i odbačena je na nekim točkama i do 500 km istočno, pokorena je (konačno) Srbija, ratni cilj određen još 1914. godine da bi se trebao dogoditi u četiri tjedna borbi, dok se „Jesenska svinjarija“ odnosi na neuspjelu „Crnožutu ofenzivu“ austrougarske vojske u Ukrajini, u pokrajini Volinje (sjeveroistočno do Lavoča, danas zapadna Ukrajina), da dokrajči rusku vojsku. Poglavlje završava opisom okupacije Srbije krajem 1915. i početkom 1916.

Pravu poslasticu za ljubitelje vojne povijesti predstavlja 25. poglavlje s naslovom „Pirova pobjeda: Proboj kod Bovca i Tolmina“

godine.

Sljedeća dva poglavlja tematski su povezana osnovnom Rauchensteinerovom idejom da je neuspjehom u vojnim operacijama austrougarska vojska izgubila iluziju da može samostalno, bez njemačke pobjede, pobijediti svoje neprijatelje, prvo talijansku vojsku u Južnome Tirolu, a zatim i rusku vojsku na Istočnome bojištu. Tako se 15. i 16. poglavlje nazivaju „Južni

Tirol: kraj jedne iluzije I.“ (447. – 467.) i „Luck: kraj jedne iluzije II.“ (469. – 500.). Radi se o austrougarskoj ofenzivi u Južnome Tirolu s ciljem izbijanja na Veneciju i odsijecanja talijanskih vojski raspoređenih na bojišnici kod Alpa i na Soči (3. talijanske vojske) kako bi se odlučujuće porazila Italija i završio rat, i drugo, o Brusilovljevoj ofenzivi koja je krenula početkom lipnja i trajala do kraja kolovoza 1916. godine na Istočnome bojištu i u kojoj je austrougarska vojska izgubila 475 000 vojnika te gotovo doživjela sveukupni slom.

Zanimljivo bi bilo istaknuti i 19. poglavlje („Smrt staroga cara“, 547. – 591.) u kojemu se opisuju posljednji dani Franje Josipa I. u studenome 1916. godine. Rauchensteiner nam ovdje navodi poruku Franje Josipa koja je bila poput njegova karaktera: „... korektna, bez mašte ili nečega sličnoga. Tko se nadao da će naći neko iznenađenje, bio je razočaran. U njegovoj posljednjoj volji nije bilo ni najblažeg znaka

želje za mirom, gorućih apela ili riječi opomene za nasljednika ili ičega sličnog.“ (574.)

Pravu poslasticu za ljubitelje vojne povijesti predstavlja 25. poglavlje s naslovom „Pirova pobjeda: Proboj kod Bovca i Tolmina“ (695. – 749.). U ovome poglavlju obrađuje se pobjeda združenih austro-ugarsko-njemačkih snaga nad talijanskom vojskom kod Kobarida krajem listopada i početkom studenoga 1917. godine. U ovoj čuvenoj bitki u sklopu 14. njemačke vojske sudjelovao je i mladi natporučnik Erwin Rommel, kasnije feldmaršal koji se istaknuo tenkovskim ratovanjem u Drugome svjetskom ratu, dok su Borojevićeva 1. i 2. sočanska vojska imale sekundarnu ulogu. Svejedno, Rauchensteiner nam detaljno navodi pojedinosti o planiranju ove operacije i zapravo daje uvid da je još tada moral u austrougarskoj vojsci bio poprilično visok, a želja za obračunom s Talijanima žestoka. Tako prenosi izvješće o stanju austrougarskih postrojbi: „Austrijanci pate više od nestašice hrane i pića, nego od talijanske vatre“ (703.). Međutim, saznajemo i jedan detalj: Borojević je zaustavio napredovanje njemačke vojske na svome operativnom području, čime je propuštena izvrsna prilika da se uništi i 3. talijanska vojska i da se Italiji nanese odlučujući udarac,

čime bi ona bila izbačena iz rata (717.).

Glad i nemaština postali su kroničan problem u drugoj polovici 1917. i u cijeloj 1918. godini, pa u knjizi također saznajemo o teškim prilikama u Istri: u zimi 1917. godine u Pazinu je umrlo 47 ljudi od gladi, opskrba hranom potpuno je zakazala, a stanovništvo je kuhalo trave i koprive da bi preživjelo (779.). Kako je 1918. godina obilježena posljednjom austrougarskom ofenzivom u ratu, onom na rijeci Piavi u lipnju 1918. godine, i kasnije kaotičnim raspadom carstva i stvaranjem nacionalnih država, kod nas Države SHS proglasom u Saboru 29. listopada 1918., preostala se poglavlja knjige bave ovom tematikom. Nažalost, sudjelovanje austrougarskih postrojbi na Zapadnome bojištu u sjeveroistočnoj Francuskoj u drugoj polovici 1918. godine nije obrađeno detaljno: Rauchensteiner samo navodi da se radilo o 1. i 35. pješачkoj diviziji, tako da nismo imali informaciju i o hrvatskim postrojbama (zagrebačka 31. poljsko-lovačka bojna i neke topničke postrojbe) koje su sudjelovale u sklopu austrougarskih postrojbi u završnim borbama u Francuskoj tijekom rujna i listopada 1918. godine. No, s druge strane, potpuni raspad

Monarhije i vojske u jesen 1918. godine obrađeni su maestralno: raspad je započeo i prije potpisivanja primirja u Vili Giusti kraj Padove 3. studenoga 1918. jer je ugarski ministar obrane Bela Linder još 1. studenoga uputio poziv mađarskim vojnicima da napuste bojišnicu, ali ne i da

Hrvatski čitatelj prvi put saznaje detalje o istaknutim Hrvatima, zapovjednicima austrougarskih postrojbi, primjerice Borojeviću

odlože oružje, kako bi ih se rasporedilo na nove bojišnice prema Mađarskoj da brane „Zemlje svetog Stjepana“. Kako je bilo teško odvojiti mješovite austrougarske postrojbe po nacionalnome ključu, tako je nastupio kaos na bojišnici i u pozadini, jer nastale su ogromne praznine, a gladni i zasićeni vojnici hrlili su svojim nacionalnim državama zasićeni ratom i spašavajući vlastiti život da ne padnu u talijansko zarobljeništvo ili poginu u posljednjim borbama kada je bilo vidljivo da je rat gotov, istodobno s nadiranjem neprijatelja u unutrašnjost zemlje. Rauchensteinerova knjiga spada u kategoriju knjiga „morate

pročitati“. Knjiga je napisana na originalan i nov način, a hrvatski čitatelj prvi put saznaje detalje o istaknutim Hrvatima, zapovjednicima austrougarskih postrojbi, primjerice, Svetozaru Borojeviću. Potom doznajemo da je i jedan drugi Hrvat, general Maksimilijan Čičerić Bačanski, slabo

poznat široj čitateljskoj javnosti, bio jedan od četvorice glavnih kandidata za mjesto načelnika glavnoga stožera austrougarske vojske potkraj 1916. godine. Dakle, ovaj je hrvatski časnik „de facto“ mogao postati vrhovni vojni zapovjednik čitave austrougarske kopnene vojske (537.). Da je kojim slučajem Čičerić bio izabran na ovo mjesto, a ne austrijski general Arz von Straussenburg, vjerojatno bi izbio u prvi plan i bio poznatiji, a možda čak i spominjaniji u historiografiji od Lava sa Soče, feldmaršala Borojevića. Ovako nam je uz ostale hrvatske časnike Rauchensteiner skrenuo pozornost i na njega. Ovaj je podatak do-

sad bio uglavnom nepoznat i hrvatskim povjesničarima pa je samo iz toga razloga dodatan poticaj čitatelju da knjigu pročita i pronade podosta ovakvih ili sličnih senzacionalnih noviteta. Uz jedinstven autorov stil, prožet bečkom, gospodskom ironijom, koja tonom odaje da autor nimalo nije sklon ratu ni „habsburški nastrojen“, knjiga je lišena nepotrebnih politiziranja i svakako bilo kakvoga povijesnog revizionizma. Osim toga, bez obzira na volumen, koji bi mogao obeshrabriti čitatelja, knjiga je vrlo čitljiva i brzo se čita. U svakome slučaju, bez obzira na visoku početnu cijenu, doista se preporučuje čitateljima kupiti ili barem posuditi ovu knjigu. Radi se o klasičnoj literaturi kojoj će sigurno vrijednost s vremenom samo rasti, a koja će povjesničarima služiti kao pouzdan izvor za daljnja istraživanja i respektabilna referenca u citiranju pri pisanju nekih daljnjih radova. Također, ova inspirativna knjiga može potaknuti i nekoga hrvatskog povjesničara ili entuzijasta zaljubljenika u vojnu povijest Prvoga svjetskog rata da se bavi nekom temom o hrvatskim postrojbama ili zapovjednicima austrougarske vojske u Prvome svjetskom ratu jer su ove teme kronično deficitarne u našoj historiografiji i publicistici.

